

Araştırma Makalesi – Research Article

DOI: 10.54493/jgtr.1528366

Deprem Antakya Mutfağındaki Yerel Yemek Üretim Sürecine Etkileri *

*The Effects of the Earthquake on the Local Food Production Process in Antakya Cuisine*Evren KIRAN^{1**} İsmail KIZILIRMAK²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi:05/08/2024

Kabul tarihi:02/10/2024

Yayıntarihi:28/10/2024

Anahtar Kelimeler:

Antakya, deprem,
gastronomi, kültür

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 06 Şubat 2023 ve 20 Şubat 2023 tarihleri arasında Antakya'da yaşanan deprem felaketinin, Antakya Mutfağı ve yerel yemek üretim süreçlerine olan etkilerini incelemektir. Çalışmada, deprem sonrası yerel mutfak kültürünün korunması ve sürdürülebilirliği adına gelecekte alınması gereken önlemler için katılımcı görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcı grubunu Antakyalı aşçı, yemek yazarı, gastronomi tarihçisi, gazeteci, turizmci, işletmeci, milletvekili ve kanaat önderi farklı kültür ve inançlara mensup 60 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler yüz yüze Antakya ve İstanbul'da yapılmıştır. Görüşmeler için içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, depremin Antakya mutfağındaki yerel yemek üretim süreçlerine etkileri ile ilgili olumsuz, olumlu ve etkisi yok şeklinde üç farklı görüş ortaya çıkmıştır. Depremin, Antakya mutfağındaki yerel yemeklerin üretim sürecini olumsuz etkileyerek yerel malzeme tedarikinde ciddi zorluklar yarattığı ve fiziksel koşulların uygun olmayışı nedeniyle üretim süreçlerini kesintiye uğrattığı bulguların sonuçlarındandır. Çalışmanın bulguları doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

ARTICLE INFO

Background:

Received:05/08/2024

Accepted:02/10/2024

Published:28/10/2024

Keywords:

Antakya, earthquake,
gastronomy, culture

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effects of the earthquake disaster in Antakya between February 06, 2023 and February 20, 2023 on Antakya Cuisine and local food production processes. In the study, participant opinions were consulted for the measures to be taken in the future for the protection and sustainability of local cuisine culture after the earthquake. Phenomenology approach, one of the qualitative research designs, was used in the study. The participant group of the study consisted of 60 people belonging to different cultures and beliefs, including chefs, food writers, gastronomy historians, journalists, tourism professionals, business owners, deputies and opinion leaders from Antioch. A semi-structured interview form was used to collect data for the study. Interviews were conducted face-to-face in Antakya and Istanbul. Content analysis was used for the interviews. As a result of the study, three different opinions about the effects of the earthquake on local food production processes in Antakya cuisine emerged as negative, positive and no effect. Among the results of the findings, the earthquake negatively affected the production process of local dishes in Antakya cuisine, creating serious difficulties in the supply of local ingredients and interrupting production processes due to unsuitable physical conditions. Recommendations were developed in line with the findings of the study.

*Bu makale, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, Doktora Programı, doktora tez çalışmasından üretilmiştir ve 8.Uluslararası Gastronomi Turizmi Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Sorumlu Yazar/ Corresponding author.

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, evren.kiran06@gmail.com ORCID: 0009-0002-4992-053X

²Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ikizilirmak@yahoo.com ORCID: 0000-0001-9141-6420

Önerilen Atıf/ Cited as: Kiran, E.; Kızılırmak, İ. (2024). Depremin Antakya Mutfağındaki Yerel Yemek Üretim Süreçlerine Etkisi ve Beklenen Etkiler. *Journal of Global Tourism And Technology Research*, 5(2): 129-140.

Giriş

Doğal afetler hayatın olağan akışını sarsan, meydana geldiği bölgede yol açtığı hasarlarla etkilerini yıllarca hissettiren olaylardır. Bir bölgede yaşanan doğal afetin etkileri, türüne, şiddetine, nüfus yapısına ve bölgede yaşayan toplulukların ya da yerel kurum ve kuruluşların doğal afetle başa çıkma kapasitesine bağlıdır (Singh, 2020:1). Doğal afet sırasında ve sonrasında insanların anlık tepkileri, nüfus göçü, bulaşıcı hastalıkların patlak vermesi, yiyecek ve içme suyu temini, iklim koşulları ve yollar, elektrik, telefon, internet, ısınma ve barınma gibi altyapı ve üst yapılara verilen zararlar afetin etkilerini arttıran faktörler arasında yer alır. Bryant (1993) yaptığı araştırmada dünya üzerinde doğal afetleri, şiddeti, oluşum süresi, önemi ve etkisi bakımından 31 başlıkta sınıflandırmıştır (TMMOB, 1999:7). Doğal afetler meydana geliş süreleri açısından hızlı ve yavaş olarak gelişmektedir. Avrupa ülkelerinde yapılan bir araştırmada hızlı ve ani gelişen doğal afetler arasında önem sırası bakımından depremlerin 1.sırada olduğu görülmektedir (DeParatesi ve Barrett, 1989:6). Depremler sosyal, ekonomik, toplumsal, psikolojik ve kültürel açıdan insanların hayatında büyük tahribatlara neden olan çok boyutlu olağandışı durumlardır. Tarih boyunca dünyanın çeşitli yerlerinde büyük kayıplara ve yıkımlara yol açan depremlerden biri yakın zamanda ülkemizde yaşanmıştır.

Türkiye, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli on bir ili etkileyen 7.7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremlerle sarsılmıştır. Yaklaşık on beş milyon kişinin yaşadığı Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Adiyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Adana, Malatya ve Elazığ'da etkili olan depremlerde 50 bin 783 kişi hayatını kaybetmiştir (Anadolu Ajansı (AA), 2023). Ardından 20 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Hatay'ın Defne ilçesi olan, Antakya ve diğer ilçeleri ile bütün çevre illeri etkisi altına alan 6.4 büyüklüğünde üçüncü bir deprem meydana gelmiştir. Depremler, Antakya'da hayatın olağan akışını etkileyerek şehrin alt yapı ve üst yapı unsurlarına zarar vermiş bunun yanında geleneksel gıda üretim ve tüketim kalıplarını da bozarak yerel mutfak üzerinde de önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Deprem, yerel malzemelerin üzerindeki etkisi dışında, tarım alanlarına ve yaşam alanlarına zarar vermiş, Antakya mutfağındaki yemeklerin temel bileşenlerini ve üretim kanallarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu etkilerin, ilerleyen süreçte mutfağa olan yansıması buna ek olarak, depremin geleneksel üretim tekniklerine ve tedarik zincirlerine olan etkisi göz önüne alındığında, yerel yemeklerin tat ve aromasında değişiklikler yaşanabileceği düşünülmektedir. Mevcut durumda belirgin olmayan bu etkilerin, önümüzdeki yıllarda daha belirgin hale gelmesi beklenmektedir. Depremin başta üreticilerin kaybı, işyerlerinin yıkılması, yaşanan göçler ve tarım arazilerine verdiği zararın yanı sıra, yerel malzeme temininde ve üretiminde sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, tedarik zincirlerindeki kesintiler ve üretim tekniklerindeki değişiklikler, Antakya mutfağındaki yerel yemeklerin tat ve aromasında farklılıklara neden olabilir. Depremlerin yarattığı zorluklara rağmen, Antakya'nın kadim mutfak mirasının dayanıklılığının afet sonrasında da ne durumda olduğu önemlidir. Bu kapsamda, bu çalışmanın amacı 6 Şubat 2023 ve 20 Şubat 2023 tarihleri arasında Antakya ve çevresinde yaşanan depremlerin Antakya mutfağındaki yerel yemeklerin üretim süreçlerine olan etkilerini incelemektir. Araştırmadan elde edilecek bulguların deprem gibi doğal afetlere yönelik yerel mutfak kültürünün korunması ve sürdürülebilirliği için alınacak önlemleri belirlemeye katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Nitekim, zengin tarihi ve kültürel mirasıyla bilinen önemli bir gastronomi geleneğine sahip olan Antakya mutfağının eşsiz gıda mirasını canlandırma ve sürdürme çabaları, gelecekteki zorluklar karşısında kimliğini ve direncini korumada oldukça önemli olacaktır.

Literatür

Afetler, yeryüzünün doğal süreçlerinin bir yansıması olan aşırı ve ani olaylardır. Bu olaylar can, mal ve ekonomik kayıpların yanı sıra çevreye önemli ölçüde zarar verdiğinde veya insanların acı çekmesine yol açtığında burada doğal afet durumundan bahsedilebilir. Örneğin Türkiye'nin güneyinde kendiliğinden ortaya çıkan bir orman yangını afet iken bölge sakini veya ormancılıkla geçinen bir çiftçi için maddi ve manevi olarak tehlike ve zarar unsuru oluşturduğundan doğal afet olarak nitelendirilir (Pelling, 2001:173). Buna göre doğal bir afetten söz edebilmek için afetin insan için bir risk, tehlike veya zarara neden olması gerekir. Birçok sebepten ortaya çıkabilen ve yaşamı tehdit eden doğal afetlerin farklı türleri bulunmaktadır. Bunlar meteorolojik, jeolojik, hidrolojik ve biyolojik kaynaklı afetler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2023). Meteorolojik afetler; atmosferik süreçlerin neden olduğu kasırgalar, hortumlar, siklonlar, kar fırtınaları ve iklimden kaynaklı kuraklıkları içerir. Jeolojik afetler; yer kabuğundaki hareket ve faaliyetlerden kaynaklanan depremler, volkanik patlamalar, toprak kaymaları ve tsunamiler bu kategoriye girer. Hidrolojik afetler; suyun bolluğu veya kıtlığından kaynaklanan

seller ve çığlar, hidrolojik afetlere örnektir. Biyolojik afetler ise epidemi ve pandemi gibi bölgesel veya küresel çaptaki salgın hastalıklar ve böcek istilaları gibi biyolojik tehlikelerden kaynaklanır. Doğal afetlere neden olan çeşitli faktörler bulunmaktadır; deprem ve volkanik patlamalardan dolayı yer kabuğunda bulunan plakaların hareketleri, kuraklık veya kasırga gibi aşırı hava olaylarından kaynaklı iklim faktörleri ile insan faaliyetlerinden kaynaklı ormansızlaşma, iklim değişikliği ve kentleşme doğal afetlerin sıklığını ve yoğunluğunu artırabilir. Doğal afetler yaşandığı bölgede çevreye zarar vermesinin yanı sıra insanların yaşam alanlarını mekânsal ve toplumsal açıdan tahrip etmektedir.

Doğal afetlerin, toplumsal yaşam üzerinde bozulmalara neden olan çeşitli etkileri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi can kaybıdır (Anasız, 2023, s. 109). Doğal afetlerde binaların sular altında kalması veya çökmesinin doğrudan etkisi olabileceği gibi kuraklığın neden olduğu gıda kıtlığı ve beslenme yetersizliği dolaylı olarak etkiler. 2005 yılında meydana gelen Katrina Kasırgası New Orleans eyaletini acımasızca vurmuştur. Afet nedeniyle birçok can kaybının olduğu Crescent şehrinde sel baskınları yüzünden şehir tahliye edilmiş, göl balıkçılığı ile geçinen bölge insanı açlık ve yoksullukla karşı karşıya kalmıştır (Colten, 2006:731-732). Maddi hasarın meydana geldiği evlerin ve işyerlerinin yıkılması, alt yapı ve tarım arazilerinin bozulması ekonomik kayıplara yol açabilir (American Museum of Natural History (AMNH), 2014, s. 3). Doğal yaşam alanları tahrip edilebilir veya değiştirilebilir, bu da biyoçeşitlilik ve ekosistem döngülerinin kaybına yol açabilecek çevresel bozulmalardır. Doğal afetler aynı zamanda insanların yaşam şekillerini bozarak yerinden edilmelerine, geçim kaynaklarının kaybına ve sosyal huzursuzluğa yol açarak toplumsal bozulmaya neden olabilir.

Doğal afetlerin yerel mutfak üzerinde de derin etkileri olabilmekte, malzemelerin bulunabilirliğinden pişirme tekniklerine ve kültürel yemek geleneklerine kadar her şeyi etkileyebilmektedir. Doğal afetin meydana geldiği tarımsal bölgeler sel, kuraklık veya fırtınalar nedeniyle mahsul kaybına uğrayabilir (Ergünay, 2009, s. 2) ve bu da yerel yemeklerde kullanılan temel malzemelerde kıtlığa yol açabilir (Aldemir, 2023, s. 697). Depremlere veya toprak kaymalarına eğilimli bölgelerde, ulaşım ve altyapıdaki aksaklıklar gıda malzemelerinin dağıtımını engelleyebilir ve malzemelerin çeşitliliğini ve bulunabilirliğini etkileyebilir. Doğal afetler, yüzünden insanların yaşadıkları yerden başka bir yere göç etmek zorunda kalmasıyla yerlerinden edilmesi (Karabulut ve Bekler, 2019, s. 372), kültürel mirasın ve kültürlerarası iletişimin kaybedilmesi, mutfak bilgisinin ve geleneksel pişirme yöntemlerinin aktarımını etkileyerek (Akmeşe, 2023, s. 200) yerel yemeklerin lezzetini ve özgünlüğünü potansiyel olarak değiştirebilir. Örneğin, 2011 Tohoku depremi sonrasında Japon mutfağı, bölgedeki balıkçılık ve tarımsal faaliyetlerin durması nedeniyle büyük bir dönüşüm geçirmiştir (Nishikido, Kuroda ve Hirakawa, 2016: 51). Fakat 9.0 şiddetindeki Tōhoku Büyük Doğu Japonya Depremi ve Tsunamis'i'nde yerel halkın tüm iyileştirme süreçlerine dahil edilmesi sonucunda deprem, tsunami ve nükleer kriz gibi aynı anda yaşanan birçok sorunun üstesinden kısa sürede başarıyla gelinmiştir (Siawsh, Peszynski, Vo-Tran ve Young, 2023:1-2). Depremden sonra yerel halkın katılımının gıda tedarikinden konut yapımına, tarımsal arazilerin yeniden işlenmesinden şehir bölge, planlama ve tüm yönetsel süreçlere katılımının afetlere müdahalede önemli bir bileşen olduğu görülmektedir.

Afet sürecinde önemli konulardan biri de yerel mutfak kültürü ve gelecek kuşaklara aktarımıyla ilgili tehdit ve fırsatlardır. Deprem, geleneksel yemeklerin yapımında kullanılan malzemelerin tedarikini zorlaştırırken, aynı zamanda yerel bölge insanı için bir bellek kaybına da yol açabilir. Deprem gibi doğal afetler, bu kültürel mirasın geleceği üzerinde önemli bir tehdit oluştururken, aynı zamanda yeni tariflerin ve üretim yöntemlerinin gelişmesine de kapı aralayabilir. Bu süreçte, depremlerin meydana geldiği bölgede yaşayan insanların afetlere karşı dayanıklılığını artırmak ve mutfak kültürünü korumak için sürdürülebilir çözümler üretmek büyük önem taşır. Afet sonrası toparlanmada gıda ve mutfak mirasının önemli rolleri olabilir. 2016 ve 2017'de büyük depremlerin vurduğu Orta İtalya'daki Marche bölgesinde gıdanın ve gastronominin rolünü ortaya koyan çalışmalar yapılmıştır. Kar amacı gütmeyen insanlar, belediyeler, kamu kurum ve kuruluşları, dernekler, bağışçılar tarafından depremden etkilenen çiftlikleri ve yerel işletmeleri desteklemek amacıyla yerel gıda ve şarap ürünlerinin satışına yönelik e-ticaret girişimleri kurulmuştur. Bu girişimlerin incelendiği çalışmada bölge halkının topraklarının ve kültürlerinin güçlü yönlerinin farkında oldukları ve depreme yanıt olarak yaşadıkları bölgenin büyümesine ve tanıtımına yardımcı olmak için bir ağ oluşturma ve birbirinden öğrenme çabası için de olduklarını belirtmişlerdir (Aleffi ve Cavichhi, 2020:113-127). Deprem bölgesindeki mutfakların yaşatılması ve desteklenmesi için yerel ürünleri satın alma ve

tanıtım çabaları önemlidir. Marche bölgesinde yapılan başka bir çalışmada depremedelerin acil gıda ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan saha mutfakları incelenmiştir. Buna göre gönüllü insanlar ve yardım kuruluşları tarafından oluşturulan bu saha mutfaklarında yapılan yemeklerin, sıcak servisi, ulaşılabilir, güvenli ve hijyen olması Marche bölgesindeki acil gıda ihtiyacını karşılamaya yönelik bir önlem olarak görülmektedir (Marincioni, Gioia, Zoppi ve Vittadini, 2019:172-173). Afet karşısında böylesi acil çözümlerin olumlu olmasının yanında sürdürülebilir ve kalıcı izli olması gerekir. Ayrıca bölge halkının alıştığı ve yiyebileceği yemeklerin böylesi kırılğan bir dönemde sunulması önemlidir. Tarih boyunca birçok yıkıcı depreme ev sahipliği yapan aynı zamanda sahip olduğu mutfak mirasını da bu koşullar altında korumaya ve geliştirmeye çalışan yerlerden biri de Antakya'dır.

Antakya, başlangıcı tarihin derinliklerine dayalı birçok medeniyete ev sahipliği yapan kadim bir kent olarak (Gündüz ve Reyhanoğlu, 2018, s. 857) zengin ve köklü bir mutfak geçmişine sahiptir. Akadlar, Hurriler, Persler, Mısırlar, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Haçlılar, Memluklar ve Osmanlı İmparatorluğu bu topraklarda yaşamış, bu şehri etkilemiş ve kendisinden etkilenmişlerdir. Bu nedenle Antakya, tarihi ve kültürel anlamda çok zengin bir birikime sahiptir (Şahin, 2012, s. 7). Aynı şekilde mutfağında da geçmişte yaşayan bütün medeniyetlerin izlerine rastlamak mümkündür (Kıran ve Kızılırmak, 2019, s. 75). Antakya'nın sahip olduğu bu mutfağın zenginlikleri, kültürel doku ve kültürlerarası izlerin yanı sıra geçmişten günümüze birçok deprem yaşamıştır.

6 Şubat 2023 tarihinde saat 04:17'de Antakya ve çevre illerde 7.7 ve aynı gün saat 13:24'te 7.6 şiddetinde art arda meydana gelen depremler bölgede olağanüstü bir duruma neden olarak geniş çaplı hasar ve yıkımlara yol açmıştır (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 2023, s. 1). Büyüklüğü 7.7 olan ilk deprem kenti ve çevresini sarsarak bölge insanları arasında paniğe yol açmış, binalarda ve altyapıda yapısal hasara neden olmuştur. Birçok ev ve işyeri yıkılmış ya da oturulamaz hale gelmiş ve on binlerce insan hayatını kaybetmiştir (Dündar, 2023, s. 263). "Asrın felaketi" (Anadolu Ajansı (AA), 2023; Gök, 2023, s. 8) olarak nitelendirilen depremden önemli ölçüde etkilenen Antakya (Köksal, 2023, s. 99), 32 bine varan can kayıplarının yanında, sahip olduğu tarihi dokusu ve kültürel mirası ile büyük yara almış ve kent kimliğini tanımlayan özellikler neredeyse yok olmuştur (Aktemur ve Ünlükaplan, 2023, s. 235). Başta Antakya olmak üzere Hatay genelinde 215.255 konut ağır hasarlı ve acil yıkılması gereken, 25957 orta hasarlı ve 189.317 az hasarlı konut ile tüm deprem bölgesinde 11 ilde meydana gelen zararın en büyük kısmını oluşturmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023, s. 36). Depremden canlı olarak kurtulabilen insanlar ise, çadırlara veya acil durum barınakları olan konteyner kentlere sığınmak zorunda kalmıştır. Deprem afet bölgesinde elektrik, su, telefon ve internet gibi kamu hizmetlerinde de önemli aksamalara yol açarak depremden etkilenen bölge insanının karşılaştığı zorlukları daha da artırmıştır. Sadece iki hafta sonra, 20 Şubat 2023'te 20:04'te Antakya bu kez, merkez üssü Defne ilçesi olan 6.4 büyüklüğünde bir başka güçlü depremle sarsılmıştır. Bu üçüncü deprem, önceki iki depremin sarsıntılarının yarattığı yıkımı daha da artırarak binalara ve altyapıya daha fazla zarar vermiş ve bölgedeki insani krizi derinleştirmiştir (UNICEF, 2023, s. 2). Devam eden artçı sarsıntılar ve yıkımın büyüklüğü nedeniyle kurtarma ve yardım çalışmaları sekteye uğrarken, ülkenin ve dünyanın dört bir yanından (UNICEF, 2023, s. 19) acil müdahale ekipleri enkaz altında kalanları aramak ve yaralılara tıbbi yardım sağlamak için çalışmalar yapmışlardır.

Antakya'yı 6 Şubat 2023 ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde vuran depremlerin yol açtığı yıkım, tarım alanları, çiftlikler ve narenciye bahçeleri de dahil olmak üzere Amik ovasının bereketli toprakları üzerinde geniş çaplı hasara neden olmuş ve Antakya mutfağının can damarı sayılan geleneksel ve yerel gıda malzemelerinin üretim ve tedarikinin durmasına yol açmıştır. Zeytin, narenciye ve sebze gibi temel ürünler özellikle etkilenmiş ve geleneksel yemekler için gerekli olan taze ürünlerin mevcudiyetinin ve çeşitliliğinin etkilenmesine neden olmuştur. Bölge insanının şehirden göç ederek yaşadıkları yeri terk etmesi ve ulaşım ile altyapının kesintiye uğraması, gıda malzemelerinin dağıtımını ve pazarlara erişimini engellemiştir. Gıda tedarik zincirindeki bu aksaklık, bölge sakinlerinin malzeme temininde ve yemek hazırlamada zorluklarla karşılaşması nedeniyle beslenme alışkanlıklarında ve mutfak uygulamalarında değişikliklere yol açmıştır. Ayrıca, evlerin ve işyerlerinin kaybedilmesi çiftçiler, restoran işletmecileri, aşçılar, fırıncılar, kasap, balıkçılar ve zanaatkarlar gibi yerel üreticilerini yerinden etmiş ve binlerce yıllık bir mirasa ev sahipliği yapan Antakya'nın gastronomik kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan ustaların ve yerel kaynaklı malzemelerin ulaşılabilirliğini derinden etkilemiştir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji yaklaşımı ve içerik analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal bilimlerde kullanılan, katılımcıların yanıtlarına dayalı olarak derinlemesine ve daha fazla araştırma ve sorgulama yapılmasına olanak tanıyan bir yöntemdir. Nitel araştırma yöntemi; araştırmaya katılan kişilerin bakış açısını öne çıkartan, araştırmacının keşfetmesini ve yorumlamasını öngören, anlam ve anlamaya yönelik bir süreci izleyen, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılarak yapılan bir yöntemdir (Yalçın, 2022, s. 215). Verileri derinlemesine araştırarak açık uçlu ve karşılıklı iletişimle elde etmeye odaklanan bu araştırma yönteminin beş farklı deseni bulunmaktadır. Bunlardan biri de fenomenoloji deseni. Fenomenolojide amaç, belli bir olguyu (fenomeni) derinlemesine yaşayan kişilerin deneyimlerinin özünü anlamaktır (Creswell, 2017, s. 14). Araştırmacı, fenomenolojik çalışmada insanların belirli bir duruma veya olaya karşı verdiği çeşitli tepkileri veya algıları araştırır. Verilerin analizi için, betimsel içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırma katılımcılarının belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Fenomenolojik çalışmalarda genellikle kullanılan ölçüt örnekleme yönteminde temel amaç önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumları çalışmak ve gözden geçirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122). Bu ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Başaran, 2017, s. 491). Araştırmanın çalışma grubunu, 6 Şubat 2023 ve 20 Şubat 2023 depremlerini yaşamış Antakyalılar, depremi yaşamayan fakat Antakyalı olan veya en az 3 yıl Antakya'da yaşayan farklı kültürlere mensup araştırmacı, turizmci, yiyecek içecek işletmecisi, acentacı, yemek yazarı, gastronomi tarihçisi, gazeteci, öğretmen, akademisyen, iş insanı, milletvekili, kanaat önderi, aşçı, gıda mühendisi, turist rehberi ve gıda üreticileri oluşturmaktadır. Belirlenen bu ölçütleri taşıyan katılımcılara ulaşmak için kartopu örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Benzer kriterleri taşıyan 60 katılımcıya ulaşılmıştır. Cinsiyetlerine göre katılımcılar 16 kadın ve 44 erkekten oluşurken görüşmeler katılımcılarla yüz yüze yapılmıştır. Deprem Antakya mutfağındaki yerel yemeklerin üretim süreçlerine etkilerin neler olduğu, depremden kaynaklanana bu etkilerin henüz hissedilmemesi durumunda, önümüzdeki yıllarda yerel mutfağı nasıl etkileyebileceği, deprem yerel malzemeleri ve bu malzemelerin kullanıldığı yemeklerin tat ve aromasını nasıl etkileyebileceği veya etkilemesi beklenebileceği ile ilgili görüşmeye katılanlara yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Elde edilen bulgular içerik analizi ile analiz edilerek sonuçlar ortaya konmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Deprem yerel yemeklerin üretim süreçlerine etkileri ile ilgili içerik analizi bulguları sonucu Tablo: 1'de gösterilmiştir. Deprem Antakya mutfağındaki yerel yemeklerin üretim süreçlerine etkileri incelendiğinde 3 farklı görüş öne çıkmıştır: Bu görüşler; olumlu, olumsuz ve etki yok olarak adlandırılmıştır. Katılımcıların bazıları (n:10) depremin genel yaşam üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen Antakya mutfağında üretimi durdurmadığını belirtirken büyük çoğunluğu depremin Antakya mutfağı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Deprem olumsuz etkilerinin olduğunu belirten katılımcılardan bazıları üretimin durmadığını, durmayacağını ve devam edeceğini belirtirken, diğer katılımcılar, üretimin durduğunu ve gelecekte bunun olumsuz etkilerinin de devam edeceğini belirtmişlerdir.

Deprem Antakya mutfağı üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin katılımcı görüşleri ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde, bu görüşlerin 8 alt temada toplandığı görülmüştür. Bu alt temalar: Yerel mutfak üzerindeki etkiler, yerel malzeme tedariki, fiziksel koşulların uygun olmayışı, günlük yaşama etkiler, motivasyon, demografik yapının değişmesi, tat ve aroma ve ekonomi ile ilgili etkiler olarak isimlendirilmiştir. Alt temaların frekansları incelendiğinde, katılımcıların en çok yerel mutfak üzerindeki etkilere (n:54) odaklandıkları görülmüştür. Bu kapsamda bir katılımcının (K8) görüşleri aşağıda verilmiştir:

"Şimdi depremden sonra ben biraz şey yaptım, üzüntüden dolayı herhalde mutfağım kaybolduğuna inandım. Mutfak kayboldu, bizim mutfağımız kayboldu. Tabi bunu böyle söylerken mutfağımız kayboldu dedim ama sağ olsun çok kıymetli gastronomiyle çalışan insanlarımız buraya akın etti. Benim o korkularımı yenmek için geçen 12 Haziran'da Londra'da büyük bir toplantı düzenlediler. Dünyanın en büyük gurmeleri yemek yazarları falan. Ben de davetliydim ama dedim ki benim moralim çok bozuk, hakikaten gidemem. Şey yaptılar: video çekip gönderdiler. Şunu demek istiyorum. Şimdi bizim Antakya Mutfağında

yeni yazıp bitirdiğim kitapta 606 tane yemek var. Bunların nereden geldiği falan onların da takipçileri, dip notları var. 606 yemeğin belki de yarısını insanlarımız artık tadamayacak. Çünkü onları yapan anneler öldü. Zaten dünyada mutfağın ölümü böyle olur. Yani ya afetler, ya savaşlar, ya göç. 3 tane şey mutfağı öldürmek için en önemli etken bunlar. Çünkü elde yazılı kaynak yok. Yazılı kaynak olsa da onun yapımı farklı bir şey yani istediğin zaman istediğiniz kadar okuyun. Bir annenin yaptığı yemeğe erişemezsiniz. İstediyiniz kadar deneyin. Alın deneyin. Çünkü şöyle: yazılmamış tarifleri toplarken hiç karışmazdım. Hep tarifi yazdırırdı kadınlar, ben sadece dinler, yazardım, 60-70 yaşında insanlar bunlar. Yaz, bende yazardım. Zaten çok bildiğimden değil. Sonra baktım dedim ki teyze dedim, salça yazdırırdın salça koydun tarifte yok, artık oğlum onu sen bilecen. Yok dedim ben bilmem. Sen bilecen dedi. Şimdi buna benzer ufak nüanslar yani sizin kesinlikle bilmeniz gerekenler var. Şimdi kesinlikle bilmezseniz o tarifi istediğiniz kadar alın ne kadar koyacağınızı bilmezseniz, şimdi bazen gramaj yazıyorlar ya, gramajla da olmuyor ki yani baharatta bilhassa..”

Tablo 1. Depremın Antakya Mutfağındaki Yerel Yemeklerin Üretim Süreci Etkilerine İlişkin İçerik Analizi Bulguları

Kategori	Kod	Kod Frekans	Kod %	Kategori Frekans	Kategori %
Olumsuz Etkiler	Yerel mutfak üzerindeki etkiler	54	16,1	259	77,3
	Yerel Malzeme tedariki	50	14,9		
	Fiziksel koşulların uygun olmayışı	49	14,6		
	Günlük yaşama etkiler	42	12,5		
	Demografik yapının değişmesi	22	6,6		
	Tat ve aroma	19	5,7		
	Motivasyon	12	3,6		
	Ekonomi ile ilgili etkiler	6	1,8		
	İnsani değerlere olumsuz etkiler	5	1,5		
Olumlu Etkiler	Moral ve Motivasyon	11	3,3	32	9,6
	Dayanışma	9	2,7		
	Lezzetle ilgili	5	1,5		
	Üretimle ilgili	5	1,5		
	Ekonomi ile ilgili	2	,6		
Etki Yok	Herhangi bir etkisinin olmaması	44	13,1	44	13,1
Toplam		335	100,0	335	100,0

Katılımcıların depremin Antakya mutfağındaki olumsuz etkilerine yönelik en fazla görüş bildirdikleri bir diğer kategorinin yerel malzeme tedarikindeki olumsuz etkiler olduğu görülmektedir (n:50). Katılımcılar bu kapsamda “malzeme tedarikinde sıkıntılar, malzeme bulunmayışından kaynaklı üreticilerin mağdur olması, ürün stoklarının enkaz altında kalması, depremden sonra bazı yerel malzemelere ulaşmakta güçlükler, doğa dengesinin bozulması ve bunların sebze/meyveye yansması, başka şehirlerden malzeme tedariki, deprem sürecinde yerel malzeme bulmada güçlükler, taze ürün bulmada güçlükler” gibi çeşitli etki alanlarına vurguda bulunmuşlardır. Bu kapsamda bir katılımcının (K10) görüşleri şöyledir:

“İlk aylarda malzeme tedarik edemedik, bulamadık. 1-2 ay sonra her şeyi tedarik etmeye başladık. Birebir aynı tadı yakalayamadık ilk zamanlar. Baharat eksikliğimiz vardı. baharatçılarımızın dükkanları yıkıldı. İstanbul'dan, Mersin'den baharatlarımızı tedarik ettik. Bulamadığımız baharatlar oldu, ister istemez eksiklikler oldu.”

Katılımcıların en sık tekrar ettikleri bir diğer tema fiziksel koşulların uygun olmayışı temasıdır (n:49). Katılımcılar bunu “Hijyen, fiziksel koşulların uygun olmayışının üretimi durdurması (moloz), yerel fırınların yıkılması, ürünlerin olduğu depoların çökmesi, yerel yemeklerin zahmetli olmasından konteyner ve çadırlarda üretilmesinin mümkün olmaması, çoğu baharatçıların dükkanlarının yıkılması, depremin ürün tedarik zincirindeki lojistik ağları yıkması, marka işletmelerin yıkılması, işyerlerinin yıkılması, bazı restoranların kapanması, bazı çiftçilerin depremden sonra su sıkıntısı olmasından ekim yapamaması, enkaz kaldırma çalışmalarından yayılan

tozun doğal ürünlerin tadına ve olgunlaşma süresine zarar vermesi” olarak farklı şekillerde belirtmişlerdir. Bu doğrultuda bir katılımcının (K51)görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Bu sene doğru düzgün salça yapılamadı. Çünkü her yerde enkaz kaldırma çalışmaları hala devam ediyor. Şehir toz içinde. Enkaz kaldırma çalışmaları kontrolsüz ve doğaya ve insanlara ve tüm canlılara zarar verecek şekilde ve hiçbir önlem alınmadan yapılıyor. Bu yüzden yerel üretici ve köylüler salça, nar ekşisi, vb. ürünlere asbest karışması korkusuyla, insanların zarar görmemesi için henüz bu ürünlerin yapımına başlayamadılar. Kısacası deprem yerel yiyeceklerimizin ve yemeklerimizin üretiminin her aşamasını etkilemiştir. Gelecekte nasıl olur, süreç gösterecektir.”

Demografik yapının değişmesi de katılımcıların ileri sürdükleri bir diğer temadır (n:22). Bu kapsamda katılımcılar “Göç ve demografik yapının değişimi, göç ve depremden kaynaklı yerel mutfakta üretim kaybı, kadınların ölümüyle mutfağın kaybolma riski, bazı işletmecilerin farklı şehirlere göç ederek üretimi orada devam ettirmesi, göç ve demografik değişikliklerin etkisi, göç ve kayıplardan dolayı işgücünde azalma, göç ve kayıpların olması, yoğun göçün üretime zarar vermesi” gibi konulara odaklanmışlardır. Bu kapsamda bir katılımcının (K1) görüşleri şöyledir:

“..Şehrin çok önemli bir bölümü yok olduğu için insanlar burayı terk etmiştir ve bunun oradaki gastronomik kültüre olumsuz etkisi olmuştur. Önümüzdeki yıllarda demografi ile ilgili değişimler gastronomi kültürüne yansıtacaktır.”

Katılımcıların ileri sürdükleri temalardan bir diğeri tat ve aromadır (n:19). Katılımcılar bu kapsamda “Tedarik edilen malzemenin yerel malzemeye aynı tadı vermemesi, eksik olan malzemenin yerel yemeklerin tadını etkilemesi, tattaki bozulmaları halkın anlayışla karşılaması, tat ve damağın bozulması, tadı, aroması ve besin değeri düşük yemekler, yerel tatlarla karşı özlem, işletmeler arasında belirgin tat farkları, tadın nesilden nesile değişmesi, taş fırınların yıkılmasıyla tatta değişiklikler, bulunamayan yerel malzemenin tadı ve aromayı etkilemesi, yediğinden zevk alamama, lezzet ve üretimde sıkıntılar, demografik değişikliklerden kaynaklı tat ve aromada değişiklikler” olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda bir katılımcının (K55)görüşleri aşağıda verilmiştir:

“...Ben her 4-6 ayda erzak getirirdim Antakya’dan. Geçen bir arkadaşımın yazdığı: dedim bize şunlardan lazım, 6 çeşit istedim, adam dedi ki abi bu 4’ü yok, bu 2’si var. Yani bende burukluk içerisinde kaldım, canım sıkıldı ben de vazgeçtim. Bu bulamadığım erzaklar, malzemeler benim yaptığımız yemeklerin tadını aromasını etkileyecek ister istemez.”

Katılımcıların vurguladıkları alt temalardan biri de depremin motivasyon üzerindeki olumsuz etkileridir (n:12). Bu kapsamda katılımcılar “Yerel yemek üretimine insanların motive olamaması, kayıplardan kaynaklı motivasyon eksikliği, çiftçinin moral ve motivasyon kaybı, moral ve motivasyonun tat ve aromaya olumsuz etkisi” gibi çeşitli etki alanlarına vurguda bulunmuşlardır. Bu kapsamda bir katılımcının (K33) görüşleri şöyledir:

“İnsanların psikolojisi çöktü. Yani hemen şimdi haydi dışarı çıkalım bir çiğ köfte yoğurt yiyelim diyemiyoruz ki karnımızı nasıl doyarsa öyle doysun diyoruz artık. Bu sürece kadar öyle dedik. Yediğimiz yemeğin bile tadı yok bu durumda. Toparlanır mıyız toparlanacağız inşallah. Kaybedilen canlar hep acıtacak ama sonuçta ayakta duracağız, küllerimizden yeniden yeşereceğiz diye ümit ediyoruz.”

Katılımcıların belirttikleri temalardan biri de ekonomi ile ilgili etkilerdir(n:6) Bu kapsamda katılımcılar “ Depremden dolayı gıda pazarlarının kurulamaması, çiftçinin ekonomik sıkıntılar yaşaması, üretimin durmasının pek çok şehri etkilemesi, sınırlı çeşitte üretimden dolayı katılan maliyetin artması, ucuz yemeklerin tercih edilmesi, şeflerin başka şehirlerde üretim yapabilmek için ekonomik olanaklar araması, köylülerin üretim yapmamasının şehirdeki tüketimi etkilemesi” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Fırsatçılıkla fiyatların fahiş artışı ile işinin ehli olmayan pek çok işletmenin açılmasını ise insani değerlere depremin olumsuz etkileri şeklinde belirtmişlerdir (n:5).

Araştırmanın ikinci ana teması, depremin Antakya mutfağı üzerindeki olumlu etkileri olarak adlandırılmıştır. Bu kapsamda “moral ve motivasyonla ilgili olumlu etkiler, dayanışma, lezzetle ilgili, üretim ve ekonomi ile ilgili olumlu anlamda etkiler olmak üzere beş alt tema belirlenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, yemek daha çok kültürle ilişkilendirildiği için deprem fiziksel olarak insanları etkilese de kültürel olarak etkilemeyecek görüşü hakimdir.

Yerel işletmelerin halkın yemek ihtiyacını karşılaması, depremin sarsıcı etkilerini yemek yaparak atlarmaya çalışma, depreme rağmen başka şehirlerden yerel malzeme talebinin devam etmesi, başka şehirlerde Antakya mutfağına ilgi gösterilmeye devam edilmesi, depreme rağmen üretimin bazı işletmelerde devam etmesi, bazı işletmecilerin farklı şehirlere göç ederek üretimi orada devam ettirmesi, ustaların yemek yaparak hayata tutunması, bazı yerlerde halkın yararına ekmek fiyatlarında indirim, depremde bazı belediye işletmelerinin üretimi üstlenmesi, deprem sürecinde bazı işletmelerin halk için sığınak olması, yemeklerin deprem sürecinde işbirliği ve dayanışmayla hep beraber gönüllü yapılması, yemek yapmayı bilenle bilmeyenin birlikte yemek yapması, depremin sarsıcı etkilerini yemek yaparak atlarmaya çalışma, zarar gören işletmelerin kulübeler yaparak veya konteynırlarda, çadırlarda üretime devam etmesi, göç edenlerin gittikleri yerde üretim yapması ve mutfağı tanıtması, yerel yemeklerin yenmesinin moral motivasyonu arttırması, malzeme bulmada üreticilerin dayanışması, işletmelerin şehir dışında açılması, şehir dışında yerel malzemeyle yerel yemeklerin yapılması, kimi işletmelerin şube sayısının artması, üretim ve talebin artması katılımcıların belirttiği olumlu etkilerdir. Bu kapsamda bir katılımcının (K49) görüşleri şöyledir:

“Biz depremden sonra 2. hafta hemen burayı kiraladık. Biz çok sıkıntı yaşamadık. En büyük sıkıntı sağlam bina bulmaktı çünkü çoğu yıkılmış ya da hasar görmüştü. Malzeme bulma konusunda güçlük yaşamadık. Çünkü depolarda stoklanmış olduğumuz malzememiz vardı onları kullandık, hala da onları kullanıyoruz. Depremden sonra şube sayımız arttı. 8 tane şubemiz var hepsinde bu stoklarla çalışıyoruz.”

Araştırmanın son ana teması depremin Antakya mutfağı üzerinde etki yok olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda katılımcılar “yerel yemeklerin üretiminde sıkıntıların yaşanmadığı, Yerel üretimin devam etmesi, tat ve aromada bir sıkıntı olmaması, depremin Antakya Mutfağı üzerinde herhangi bir etkisinin olmaması, yerel malzemelere ulaşımın devam etmesi, yerel yemeklerin üretiminin devam etmesi, hrisi, kağıt kebabı ve künefe gibi geleneksel yemeklerin halka dağıtılması, lokantacıların üretime devam etmesi, depremin yemek üretimine doğrudan olumsuz bir etkisinin olmaması, başka hayati sorunlara karşın yerel yemeklere ulaşımında rahatlık, ustaların aynı lezzete pişirmeye devam etmesi, tat ve aromaya depremin bir etkisinin olmaması, yerel malzeme bulmada sıkıntıların olmaması, aynı ürünü birçok yerli üreticiden tedarik imkanı, köylerde üretimin devam etmesi, doğanın depremden etkilenmemesi ve birçok tohumun yeşermesiyle üretimin kendiliğinden devam etmesi katılımcıların belirttiği depremin Antakya mutfağındaki yerel yemek üretim sürecine bir etkisinin olmadığı” şeklinde görüş bildirmişleridir. Bu ana temaya ilişkin bir katılımcının (K5) görüşleri şöyledir:

“Depremin Antakya mutfağındaki yerel yemeklerin üretim süreçlerine bir etkisi olmadı, sonuçta deprem toplumsal hafızadan silmedi. Neticede yerel yemekler hala yapılıyor. Depremin olduğu günlerde bile yine buradaki soğuk mezeler, o geleneksel yemekler, yapıldı. Halka dağıtıldı. Yani bu depremin hiçbir olumsuzluğu olmadı yemekler konusunda tabii ki yemek çeşitliliği deseni konusunda. Deprem olsa bile hala bu gelenek sürüyor. Her şekilde sürüyor. Lokantacılar bir şekilde prefabrik lokantalar açtılar. Ve çok kısa bir süre sonra açtılar. Yani olduğu gibi bütün zenginlik yani bilinen lokantalar da faaliyetlerini sürdürüyorlar başka mekanlarda.”

Katılımcıların verdiği cevapların oluşturduğu tablodan ortaya çıkan durum “asrın felaketi” olarak tanımlanan (Gürbüz ve Koyuncu, 2023, s. 379) 6 Şubat 2023 ve 20 Şubat 2023 depremlerinin Antakya mutfağına olan geniş ve çeşitli etkileri olduğunu göstermektedir. Olumsuz etkilerin yanı sıra, olumlu etkilerin ve etkinin olmadığı durumların da dikkate alınması, bir doğal afet olarak depremin karmaşıklığını ve toplum üzerindeki çeşitli etkilerini vurgulamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Depremin Antakya mutfağı üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada depremin Antakya’da temel barınma sorunu başta olmak üzere konut ve işyeri yıkımının mutfağına büyük oranda zarar verdiği katılımcılarla yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Katılımcıların depremin yerel mutfak üzerine belirttikleri etkilerden en büyük sorunların başında marka olan restoranların yıkılması, yerel mutfağın can damarı sokak arası pişirim yapan taş fırınların, baharatçıların ve kasapların yok olması, birçok ürünün stoklandığı depoların çökmesi ve enkaz altında kalması, molozların kaldırılmasından yayılan tozların halihazırda üretimi engellemesi, zahmetli ve

ağırlıklı olarak evde yapılan yemekleri çadır ve konteyner kentlerde yapmaya elverişli hijyenik ortamın sağlanamaması şeklinde sıralamışlardır.

Katılımcıların hayatta kalabilmek, temiz, hijyen yaşamak ve yemek yapmak için depremin ilk gününden beri en temel ihtiyaç maddesi olan suya ulaşmada zorluklar yaşadıklarını belirttikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların belirttiği önemli bir problem yerel gıdaya ulaşımında yaşanan güçlüklerdir. Bir Antakyalı nereye giderse gitsin mutlaka yerel malzemelerini beraberinde götürür. Antakya yemeklerini bu yerel malzemelerle yapar. Aksi takdirde asla aynı tat ve lezzetin yakalanamayacağını özellikle belirtmektedirler. Bu malzemelerin başında zeytinyağı, nar ekşisi baharatlar, tuzlu yoğurt, sürk, Altınözü biberi, zahter, peynir, et, çifte kavrulmuş kahvesi en önemlilerinden bazılarıdır (Beylunioğlu, 2023, s. 14). Bu malzemeler şehirden bizzat Antakyalılar tarafından alınır veya akrabalarından temin edilerek başka şehirlere veya ülkelere beraberinde götürülür.

Depremin Antakya'da yarattığı psikolojik travmanın mutfığa ve günlük hayata yansımaları şehirden göç edenler ve kalanlar şeklinde iki farklı durumu ortaya koymuştur. Göç, bireylerin kendini güvende hissetme ve daha iyi sosyal, ekonomik şartlara sahip olma ihtiyacı gibi temel motivasyonlara dayalı gerçekleşir (Şeker, 2023, s. 182). Şehirden göç eden katılımcılarla yapılan görüşmelerde göç kararının geçici olduğunu, restoran faaliyetlerini burada devam ettirmek, çocuklarına daha iyi eğitim şartları sunmak için bölgeyi terk ettiklerini Antakya'daki sosyal çevreleriyle hala görüştiklerini belirtmişlerdir. Şehirden göç edenlerin bir gün tekrar yeniden şehre döneceklerine inandıklarını şehirde kalan bazı katılımcılar (n:8) belirtmişlerdir.

Deprem nedeniyle Antakya'dan göç edenlerin geri dönüşünün Antakya mutfığı ve yöresel yemeklerin üretim süreçleri üzerinde önemli bir etkisi olması muhtemeldir. Geleneksel mutfığın yeniden canlanması, yerel gıda pazarlarının yeniden kurulmasıyla yerel malzemelere olan talebin artması ve böylece köylülerin verimli topraklarını düzenli olarak ekip biçmesi, ürünlerini pazara getirmeleri ile bu döngünün devam etmesi, mutfak bilgi ve becerilerinin korunması ve geliştirilmesi, tüm bunlarla doğru orantılı olarak sosyal bağların güçlenmesi ve yemek merkezli kültürel gelenekleri pekiştiren birlikte yemek pişirme ve yemek yeme ritüellerinin kaldığı yerden devam etmesi bazı potansiyel etkiler arasında sayılabilir. Antakya'yı terk etmeyip orada varlığını sürdürmeye devam eden katılımcılar yaşanan büyük kayıplara rağmen insanların bir arada yaşama kültüründen vazgeçmediğini her inançtan her kültürden insanın birlikte zorluklara göğüs gerdiklerini belirtmişlerdir. Yeme-içme gibi ihtiyaçlarını birlikte giderdiklerini, birbirlerinin yardımlarına koştuklarını biri açken diğersinin tok yatmadığını iyilikten yana organize bir durumun ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bu organize durum Türk toplumunun kültürel yapısından kaynaklanmaktadır (Hofstede, 2001). Hangi inanca hangi kültüre mensup olursa olsun Antakya'da binlerce yıllık kültürlerarası bir iletişim ve etkileşimden söz etmek mümkündür. Bu durum öylesine içselleşmiş ki her kültürden birinin masaya bir tabak koyduğunu ve zamanla bu yemeklerin herkesin ortak mirası haline dönüştüğünü katılımcılardan biri (K40) dile getirmiştir. Deprem, dayanışma yanında fırsatçılık gibi olumsuz durumları bazı bireylerde ön plana çıkarabilmektedir (Erdoğan, 2023, s. 723). Bazı katılımcılar şehirde bulunan bazı insanların depremin yarattığı yıkımı fırsat bilerek yerel malzeme veya yemeklere fahiş fiyatlar istedikleri, ucuz ve kalitesiz malzemelerle yemek yaparak satmaya çalıştıkları ve mutfığın orijinine zarar verdikleri, işyeri açmak isteyen hasarsız yerleri kiralamak istediklerinde fahiş kiralarla karşılaştıklarını, bu durumun insani değerlere olumsuz etkilerde bulunduğunu vurgulamışlardır.

Antakya'da 20 Şubat 2023'te meydana gelen ikinci depremde tahribatın ve kayıpların katlanarak artması nedeniyle şehrin planlı bir şekilde her yönüyle inşa edilmesi ihtiyaç doğurmuştur. Deprem gibi doğal afetlerden kaynaklı olağanüstü krizlerde acil eylem planı oluşturularak (Tavmergen ve Meriç, 2002, s. 142) alt ve üst yapının nasıl ve kimler tarafından onarılacağı belirlenmeli, tüm bunlar için bütçeden pay ayrılıp (Akgül ve Haznedar, 2023, s. 298) kredi gibi imkanlar sağlanmalıdır. Yapılan çalışmada da Antakya mutfığının eski ihtişamına kavuşması için alt yapı ve tedarik zincirlerindeki problemlerin acil çözüme kavuşması gerektiği bir katılımcı tarafından (K41) belirtilmiştir. Antakya'da başta alt ve üst yapı olmak üzere mutfığın ve gastronomi turizminin tekrar canlanması, organize edilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir (Can ve Benli, 2023, s. 1403). Depremin etkisi altında kalan Antakya'nın Amik Ovası'nı oluşturan Altınözü, Samandağ, Kırıkhan gibi ilçelerinde tarımsal faaliyetler kesintiye uğramıştır. Tarımsal faaliyetler Antakya'nın yerel mutfığının can damarı olan ürünlerin kaynağını oluşturmaktadır. Ekilip biçilen toprakların afet sonucu tarıma uygun olmaktan çıkması ve bölge halkının tarım yapacak kaynaklar ile psikolojik güce sahip olamaması nedeniyle, bölgedeki tarımsal üretimin durma noktasına gelmesi yerel mutfığın sürdürülebilirliğinde kesintilere yol açar (Akmeşe, 2023:204). Yapılan çalışmada yerel lezzetlerin sürdürülebilirliği açısından yöreye özgü organik ürünlerin üretiminin devam etmesinin çok önemli olduğu belirtilmiştir. Günlük alınması ve kullanılması gereken maydanoz, domates, coğrafi işaretli Samandağ biberi

gibi Antakya'ya özgü ürünlerin üretilmemesi ve bunlara ulaşmadaki zorlukların mutfağın sürdürülebilirliğini tehlikeye attığını bir katılımcı (K38) vurgulamıştır.

Depremın Antakya mutfağına ve yerel malzemelerine verdiği zararın karşılanması, Antakya mutfağının ve gastronomisinin yeniden organize edilmesi ve planlanması için üretim sürecinde yer alan tüm bileşenlerin yeniden bir araya getirilmesi önemlidir. Bu kapsamda kamu, özel sektör ve gelecekteki çalışmalar için bazı öneriler geliştirilmiştir:

Kamu Sektörü İçin Öneriler:

1. Deprem sonrası yerel yemek üretiminin sürdürülebilirliğini sağlamak için, tarım alanları ve tedarik zincirleri iyileştirilmeli, altyapı ve üstyapı projelerine öncelik verilmelidir.
2. Yerel halkın afetlere karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla, eğitim programları düzenlenmeli ve afet bilinci geliştirilmelidir. Eğitim programlarında mutfağın sürdürülebilirliğine yönelik müfredatlar geliştirilmeli, mutfak okulları açılmalıdır.
3. Yerel çiftçiler ve gıda üreticileri için destek programları oluşturulmalı, bu sayede yerel gıda üretiminin devamlılığı sağlanmalıdır.

Özel Sektör İçin Öneriler:

1. Özel sektör, yerel malzemelere erişim sıkıntılarını azaltmak için alternatif tedarik zincirleri geliştirmeli ve bu süreçte esnek üretim yöntemlerine odaklanmalıdır.
2. Deprem gibi kriz dönemlerinde işletmeler arası dayanışma ve işbirliği ağları oluşturulmalı, yerel gıda üretiminin devamı için kolektif bir çaba gösterilmelidir.
3. Deprem sonrası ekonomik toparlanma sürecinde, yeni pazarlar ve iş modelleri araştırılmalı ve bu sayede yerel mutfak kültürünün korunmasına katkı sağlanmalıdır.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler:

1. Depremın yerel yemek üretimi üzerindeki orta ve uzun vadeli etkileri araştırılmalı, gelecekteki afetlere karşı daha iyi hazırlık yapılması için veriler toplanmalıdır.
2. Farklı bölgelerdeki benzer afetlerin yerel mutfak kültürü üzerindeki etkileri ile ilgili karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalı, bu sayede daha genel geçer sonuçlar elde edilmelidir.
3. Depremın yerel mutfak kültürü üzerindeki etkilerinin yanı sıra, toplumun bu tür afetlere karşı psikolojik ve sosyolojik tepkileri detaylı bir şekilde araştırılmalıdır.
4. Depremın Antakya mutfağı gibi insanların zihninde olumlu bir imaj yaratan yerel mutfakların imajlarına herhangi bir etkisinin olup olmadığı ile ilgili araştırmalar yapılmalıdır.

Bu öneriler, hem mevcut durumun iyileştirilmesi hem de gelecekte benzer afetlerde daha etkin müdahale edilebilme açısından kritik önem taşımaktadır.

Etik Beyan

“Depremın Antakya Mutfağındaki Yerel Yemek Üretim Süreçlerine Etkisi ve Beklenen Etkiler” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2023). “Afet türleri”, Erişim Tarihi (28.04.2024). <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri>.
T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı,
- Akgül, Ö.S. & Haznedar, N. (2023). *Deprem sonrası Türkiye turizminin geleceği*. İçinde (Ed) Ünüsan, Ç., Sezgin, M., & Köseoğlu, Ö. G. A., Deprem ve turizm, 287-301. İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Akmeşe, A.K. (2023). *Deprem ve afetlerde gastronomi mutfaklarının rolü*. İçinde (Ed) Ünüsan, Ç., Sezgin, M., & Köseoğlu, Ö. G. A., Deprem ve Turizm, 199-211. İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Aktemur, A., & Ünlükaplan, Y. (2024). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin Antakya kent kimliği üzerine etkileri: Antakya Zenginler Mahallesi örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 9(Special Issue), 219-244.

- Aldemir, T. (2023). Doğal afetler sonrası afetzedelerin beslenmesi: 2023 Kahramanmaraş depremi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 686-701.
- Aleffi, C., & Cavicchi, A. (2020). The role of food and culinary heritage for postdisaster recovery: The case of earthquake in the Marche region (Italy). *Gastronomy and Tourism*, 4(3), 113-128.
- American Museum of Natural History. (2014). "Nature's fury", Erişim Tarihi: 28.04.2024. <https://www.amnh.org/content/download/86301/1580732/file/natures-fury-educators-guide.pdf>, American Museum of Natural History, Educator's Guide.
- Anadolu Ajansı (2023). Türkiye'de 2023 böyle geçti. Erişim Tarihi: 04.08.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyede-2023-boyle-gecti/3092566#>
- Anasız, B. T. (2023). Doğal afetler karşısında eğitim sistemi: Zorluklar ve fırsatlar. 1. *Eğitim & Bilim*, 107.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *The Journal of Academic Social Science*, 47(47), 480-495.
- Beylunoğlu, A. M. (2023). Yemek, toplum ve siyaset ilişkisinin deprem öncesi ve sonrası Antakya üzerine düşündürdükleri. *Moment Dergi*, 10(1), 11-18.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2023). *UNICEF Türkiye Aylık İnsani Durum Raporları (6 Şubat 2023 Depremleri)*. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/i%CC%87nsani-durum-raporlar%C4%B1-6-%C5%9Fubat-2023-depremleri>, Erişim Tarihi: 28.04.2024.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2023). *UNICEF Türkiye Humanitarian Situation Report No. 1. 06-16 February 2023*. Erişim Tarihi: 28.04.2024, <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/i%CC%87nsani-durum-raporlar%C4%B1-6-%C5%9Fubat-2023-depremleri>.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2023). *UNICEF Türkiye Humanitarian Situation Report No. 2. 17-22 February 2023*. Erişim Tarihi: 28.04.2024, <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/i%CC%87nsani-durum-raporlar%C4%B1-6-%C5%9Fubat-2023-depremleri>.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2023). *UNICEF Türkiye Humanitarian Situation Report No. 19. 6 February-31 December 2023*. Erişim Tarihi: 28.04.2024, <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/i%CC%87nsani-durum-raporlar%C4%B1-6-%C5%9Fubat-2023-depremleri>.
- Can, M., & Benli, S. (2023). Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay'ın gastronomi turizminin sürdürülebilmesine yönelik bir değerlendirme, *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 6(3)-2023.
- Colten, C. E. (2006). Vulnerability and place: flat land and uneven risk in New Orleans. *American Anthropologist*, 108(4), 731-734.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni*. Ankara: Eğiten Kitap.
- De Paratesi, S., & Barrett, E. (1989). Hazards and disasters: concepts and challenges. *Remote sensing for hazard monitoring and disaster assessment: marine and coastal applications in the Mediterranean region*, 1-17.
- Dündar, H. Ç. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin iş dünyasına etkileri. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 262-281.
- Erdoğan, B. (2023). Depremin sosyolojisi: 6 Şubat felaketinin toplumsal ve kültürel boyutları. *TRT Akademi*, 8(18), 718-725.
- Ergünay, O. (2009). Doğal afetler ve sürdürülebilir kalkınma. *Deprem Sempozyumu, 11-12 Kasım 2009, Abant İzzet Baysal Üniversitesi*, 1-11.
- Gök, B. (2023). *Asrın felaketi sonrasında Güneydoğu'da turizm*. İçinde (Ed) İnci Erdoğan Tarakçı & Ramazan Aslan. Asrın felaketi sosyoekonomik etkileri, 7-17, İstanbul: Efeakademi Yayınları
- Gündüz, S. & Reyhanoğlu, G. (2018). Kadim kentin kimliği Antakya Uzun Çarşı, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* Cilt: 6 Sayı: 15 Sayfa: 857-871.
- Gürbüz, F., & Koyuncu, N. E. (2023). Çocuklar ve deprem. *2nd International Conference on Scientific and Academic Research. March 14-16, 2023, Konya*, 379-383
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*, Londra: Sage Publications.

- Karabulut, D. & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*. Derleme/Review, Doğ Afet Çev Derg, 2019; 5(2): 368-376, DOI: 10.21324/dacd.500356.
- Kıran, E., & Kızıllırmak, İ. (2019). Somut olmayan kültürel miras kapsamında kadim mutfaklar: Hatay örneği, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Education & Literature Journal* 2019 Volume: Özel Sayı. UTKM3 S: 74-87.
- Köksal, Y. (2023). *Asrın felaketinin bölge ve Türkiye ekonomisine etkilerinin turizm sektörü bağlamında değerlendirilmesi*. İçinde (Ed) İnci Erdoğan Tarakçı & Ramazan Aslan Asrın felaketi sosyoekonomik etkileri., 93-107, İstanbul:Efeakademi Yayınları
- Marincioni, F., Gioia, E., Zoppi, M., & Vittadini, E. (2019). Food management in disasters: the case study of the earthquakes of 24 august 2016 in Central Italy. *Geographies of the Anthropocene*, 2, 172-192.
- Nishikido, M., Kuroda, S., & Hirakawa, Z. (2016). Reconstruction from the Great East Japan Earthquake and the development of resilience in regional communities reconstruction of residences and livelihoods and reorganization of regional communities in Kitakami-cho, Ishinomaki City, Miyagi Prefecture. *Grant-in-aid for scientific research,(A) reconstruction from the disaster project (ed)*. *Sociology in the Post-Disaster society*, Tokyo, 50-64.
- Pelling, M. (2001). Natural disasters. *Social nature: Theory, Practice, and Politics*, Blackwell Publishers, Inc., Malden, MA, 170-189.
- Siawsh, N., Peszynski, K., Vo-Tran, H., & Young, L. (2023). Toward the creation of disaster-resilient communities: The Machizukuri initiative–The 2011 Tōhoku Great East Japan Earthquake and Tsunami. *International journal of disaster risk reduction*, 96, 103961.
- Singh, Z. (2020). Disasters: Implications, mitigation, and preparedness. *Indian journal of public health*, 64(1), 1-3.
- Şahin, K. (2012). *Hatay mutfak kültürü ve yemekleri*, Hatay:Hatay Valiliği Yayınları D. (2023). Doğal afetlerin göç üzerindeki etkileri: Depremler ve Türkiye, *Göç Dergisi*, Kasım 2023 Cilt: 10, Sayı: 2, sf. 173-187.
- Şeker, B. D. (2023). Doğal afetlerin göç üzerindeki etkileri: depremler ve Türkiye. *Göç Dergisi*, 10(2), 173-187.
- Tavmergen, I. ve Meriç, P.Ö. (2002). *Turizmde tanıtma ve halkla ilişkiler*, Ankara:Turhan Kitabevi
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay deprem raporları, *SBB Deprem Sonrası Değerlendirme Raporu*, Mart 2023.
- Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları Birliği (TMMOB). (1999). Meteoroloji karakterli doğal afetler ve meteorolojik önlemler. *Armoni Ofset*, Ankara.
- Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara:Seçkin yayıncılık.